

ІНСТРУКЦІЙНА ПРИМІТКА № 3: ОБЧИЩЕННЯ ІСТОРИЧНІ ПОВЕРХНЯ ПІСЛЯ ПОШКОДЖЕННЯ ВІД САЖІ ТА ДИМУ

Це коротка інструкція для тих, хто повинен вжити заходів «першої реакції», щоб мінімізувати пошкодження поверхонь культурної спадщини після пожежі.

Сажа - це чорний маслянистий і твердий залишок вогню з високим вмістом вуглецю. Залишки пожежі є абразивними, кислими і містять шкідливі для людей і предметів речовини. Тому під час роботи з обгорілими предметами необхідна надзвичайна чутливість.

- **Сильний кисневий вогонь** призводить до більш сухих залишків, які легше видалити.
- **Тління (мало кисню) пожежі** призводять до вологих, задимлених залишків, які важко видалити.
  - Потрібна невідкладна реакція, оскільки кіптява все більше прилипає до поверхонь і з часом її важче видалити, що призводить до вторинного пошкодження.

Загальні вказівки щодо поводження:

- Дуже важливо використовувати засоби індивідуального захисту (каску, чоботи, маску/респіратор, рукавички, захисні окуляри тощо).
- Сортування (оцінка, сортування та визначення пріоритетів) ґрунтується на типі та чутливості об'єктів – визначте пріоритетність тих об'єктів, які структурно пошкоджені, ослаблені або мають пористу поверхню з найважчими шарами сажі.
- Дуже обережно поведіться з покритими кіптявою, вологими, обпеченими поверхнями. **Уникайте торкання**, оскільки це стискає частинки сажі і розбиває їх на ще більш дрібні шматочки, втиснувши їх у поверхні.
- Видалення сажі є найуспішнішим, якщо **СУХІ** артефакти були **вичищені пилососом ПЕРЕД дотиком до них або переміщенням**. (Примітка: вони повинні спочатку висохнути на повітрі, якщо вони вологі/мокрі).

Початкові етапи видалення сажі:

1. **Очищення пилососом** – в ідеалі використовуйте HEPA1 пилосос із змінною швидкістю, що фільтрує. Спочатку очистіть зовнішні поверхні, потім щілини або складки. Використовуйте насадку пилососа безпосередньо, **не торкаючись поверхні об'єкта** – сітки та насадки для щіток можуть розмазати або заглибити кіптяву. Якщо турбує невеликих втрат, пропилососьте через сіточку (див. рис. 1 нижче) – вона не повинна торкатися загартованої поверхні. Частинки сажі можна обережно видаляти з поверхонь, використовуючи низьку настрійку пилососу або невеликий пуховик.
2. **Після прибирання пилососом** уражених кіптявою об'єктів, не загортайте їх щільно та не укладайте один з одним – це ущільнить частинки сажі та перешкоджатиме зменшенню запаху паленого диму.
3. **Уникайте перехресного або повторного забруднення** – кіптява легко розсіюється під час руху повітря, людей та предметів. **Якщо ви ОБОВ'ЯЗКОВО переміщуєте закопчені предмети**, захистіть підлогу вздовж пішохідного маршруту та прилеглі поверхні (наприклад, за допомогою старих килимів). Крім того, утримуйте робочі поверхні в чистоті, регулярно міняйте забруднені рукавички та інструменти та зберігайте очищені предмети в чистому сухому місці.

ПРИМІТКА: ПОДАЛЬШЕ ОЧИЩЕННЯ МАЄ здійснювати ЛИШЕ кваліфікований консерватор. (Лікування може включати спеціальні «сухі» та, можливо, «мокрі» методи очищення розчинником).

¹ HEPA-фільтри = високоєфективні фільтри твердих частинок повітря. Загальні стандарти вимагають, щоб повітряний фільтр HEPA повинен видаляти — з повітря, що проходить — щонайменше 99,95% (ISO, європейський стандарт).

Зменшення запаху диму:

Варіанти зменшення запаху диму залежать від масштабу пошкодження та наявності ресурсів.

- **Великі, важкі або нерухомі об'єкти**, такі як настінні розписи чи іконостаси: «очистити повітря» шляхом вентиляції та циркуляції повітря, промиваючи будівлю великим обсягом свіжого повітря. Для циркуляції повітря можна використовувати вентилятори. Значна частина запаху диму зникне з часом.
- **Менші, рухомі предмети**: зберігайте в чистому приміщенні з вентиляцією/циркуляцією повітря. Для дуже маленьких або особливо крихких предметів можна створити «камеру, що поглинає запах», наприклад:
  - запаювання предмета в поліетиленовий пакет або жиронепроникний папір, потім поміщення в холодильник до зникнення запаху;
  - герметизація об'єкта в мішок одним із наступних матеріалів: вуглець; Харчова сода; глиняний глиняний матеріал для котячого туалету без запаху; цеоліти (комерційні порошкові адсорбенти). *Переконайтеся, що предмет не контактує безпосередньо з речовиною, оскільки це може призвести до пошкодження.*

Примітка: використання професійних очисників для усунення запаху диму після пожежі не рекомендується, оскільки вони просто замінюють запах диму іншим «приємнішим». Також не рекомендується використовувати комерційні процедури, такі як «озонові камери» та «термічна деодеризація», яка використовує високі температури. Ці методи можуть завдати шкоди об'єктам спадщини, особливо органічним матеріалам.

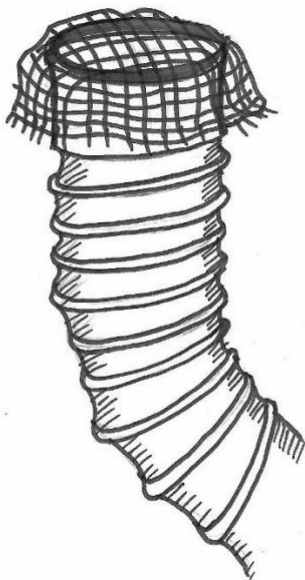

Рис. 1:
Захисна сітка над шлангом пилососа (примітка: марлеву сітку можна скласти на кінець шланга, а краї закріпити скотчем/закріпити на місці за допомогою гумової стрічки).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

Баріл П. (1998) *Музейні пожежі та втрати*. Примітки ТПП N2/7. Оттава: Канадський інститут охорони природи.

Baril, P. (1998) *Museum Fires and Losses. CCI Notes N2/7*. Ottawa: Canadian Conservation Institute.

Дуль, С. (2014) *Аварійне відновлення: пошкодження від пожежі та сажі*. Доступно за адресою: <https://truevue.com/2014/11/disaster-recovery-fire-and-soot-damage/> (доступ: 28 квітня 2022 р.).

Duhl, S. (2014) *Disaster Recovery: Fire and Soot Damage*. Available at: <https://truevue.com/2014/11/disaster-recovery-fire-and-soot-damage/> (Accessed: 28 April 2022).

Спаффорд-Річчі, С. і Грем, Ф. (2000) *Пожежа в Королівському музеї Саскачевана, частина 2: Видалення сажі з артефактів і відновлення будівлі*. Доступно за адресою: <https://researchgate.net/publication/272307022> (доступ: 28 квітня 2022 р.).
Spafford-Ricci, S. and Graham, F. (2000) *The Fire at the Royal Saskatchewan Museum Part 2: Removal of Soot from Artifacts and Recovery of the Building*. Available at: <https://researchgate.net/publication/272307022> (Accessed: 28 April 2022).

Відділення збереження колекції Державної бібліотеки NSW, *Видалення Диму та Запахів* (2009). Доступно за адресою: <https://www.sl.nsw.gov.au/research-and-collections/building-our-collections/caring-libraris-collections/smoke-and-odour> (доступ: 28 квітня 2022 р.).

State Library of NSW Collection Preservation Branch, *Smoke and Odour Removal* (2009). Available at: <https://www.sl.nsw.gov.au/research-and-collections/building-our-collections/caring-libraris-collections/smoke-and-odour> (Accessed: 28 April 2022).

Складено членами робочої групи, організованої через Icon, Institute of Conservation www.icon.org.uk, з вдячністю колегам-фахівцям з Великобританії, Норвегії, Нідерландів та США.

Версія 1: 23 травня 2022 р. Будь-які зміни, внесені до матеріалів, стандартів або законодавства після дати версії цієї інструкції, не розглядатимуться.

© травень 2022. Цей твір ліцензований відповідно до Creative Commons - Attribution-NonCommercial 4.0 International — CC BY-NC 4.0